

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2022 m. lapkričio 23 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (pranešėja), Artūro Driuko ir Dalios Vasarienės (kolegijos pirmininkė),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovo A. J. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. sausio 27 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo A. J. ieškinį atsakovams V. L., Ž. J. ir R. J. dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais ir restitucijos taikymo, tretieji asmenys D. J., J. K., draudimo bendrovės „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialas, notarai Viliutė Stankevičienė ir Vanda Kasiulynienė.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių sandorio, kvalifikuoto kaip tariamojo, pasekmes, draudimo piktnaudžiauti savo teise pažeidimą kaip prielaidą teismui atsisakyti ginti subjektinę teisę, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas prašė teismo: 1) pripažinti negaliojančia 2015 m. balandžio 3 d. pirkimo–pardavimo sutartį (toliau – Sutartis Nr. 1); 2) pripažinti negaliojančia 2019 m. spalio 23 d. pirkimo–pardavimo sutartį (toliau – Sutartis Nr. 2); 3) taikyti vienašalę restituciją ir grąžinti ieškovui žemės sklypą, sodo pastatą (toliau – ginčo namas) ir jo priklausinius – sandėlį, kiemo statinius, esančius (duomenys neskelbtini) (toliau kartu – ginčo turtas).
3. Ieškovas nurodė, kad ginčo turtas nuosavybės teise jam priklausė nuo 2001 m. spalio 2 d. 2015 m. ieškovas nutarė nutraukti ryšius su sugyventine, su kuria turėjo bendrą vaiką, ir, siekdamas išvengti ginčo turto praradimo, Sutarties Nr. 1 pagrindu perleido šį turtą atsakovui (draugui) Ž. J. Su juo ieškovas buvo sutaręs, kad kai jis paprašys, Ž. J. ginčo turtą grąžins. Po šio sandorio sudarymo ieškovas toliau naudojosi ginčo turto, gyveno ginčo name, mokėjo mokesčius, gerino turto būklę.
4. 2019 m. ieškovas pradėjo artimai bendrauti su atsakovu V. L. (sodo kaimynu), kartu leisdavo laisvalaikį, vartodavo alkoholi. Atsakovas įgavo ieškovo pasitikėjimą, pasidalijo planais pradėti verslą, tačiau neturėjo tam pinigų, todėl ieškovas įkalbėtas sutiko padėti atsakovui – apsimestinai, sukuriant nuosavybės teisės perėjimo atsakovui regimybę, laikinai perrašyti ginčo turtą, kad atsakovas jį įkeistų ir gautų paskolą. Kadangi ginčo turtas buvo įregistruotas atsakovo Ž. J. vardu, ieškovas šiam atsakovui nurodė turtą perrašyti atsakovui V. L. Ž. J. neginčijo, kad turtas jam nepriklauso, neprieštaravo ieškovo norui. 2019 m. spalio 24 d. ieškovas ir atsakovai V. L., Ž. J., R. J. notaro biure tik dėl akių, šalims nesiekiant sukurti tikrųjų teisinių santykių, sudarė Sutartį Nr. 2, pagal kurią ginčo turtas perleistas atsakovui V. L. Sutartyje Nr. 2 buvo nurodyta, kad turtas parduodamas už 5000 Eur, tačiau realiai pinigai nemokėti. Ginčo turtą įsigijus atsakovui V. L., ieškovas liko gyventi ginčo name.
5. 2019 m. kilo gaisras, sudegė iš esmės visas ginčo namas, jame buvę daiktai, dokumentai. Po gaisro paaiškėjo, kad atsakovas V. L. ginčo namą buvo apdraudęs ir iš draudimo bendrovės gavo apie 50 000 Eur draudimo išmoką. Ieškovas pradėjo iš atsakovo V. L. reikalauti dėl gaisro patirtų nuostolių atlyginimo, tačiau atsakovas pradėjo vengti su juo bendrauti, su policijos pagalba išvarė ieškovą iš ginčo turto ir pareiškė, kad šis turtas priklauso jam (atsakovui). Taigi ieškovas dėl apgaulės neteko ginčo turto ir gyvenamosios vietos.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Klaipėdos apylinkės teismas 2021 m. rugsėjo 28 d. sprendimu ieškinį atmetė, paskirstė bylinėjimosi išlaidas.
7. Dėl Sutarties Nr. 1 teismas nurodė, kad šios sutarties šalys pripažino, jog sutartį sudarė tariamai, tik dėl akių, siekdamas apsaugoti ieškovo turinius interesus – apriboti buvusios ieškovo sugyventinės galimybę pretenduoti į dalį kartu su ieškovu kartu užgyvento ginčo turto. Šalys neatskleidė sutartį tvirtinusiai notarei sandorio sudarymo aplinkybių, nurodė žinomai neteisingas aplinkybes, kad

atsakovai už įsigyjamą ginčo turtą ieškovui sumokėjo 5000 Eur. Atsakovas Ž. J. teismui patvirtino, kad jis tuo metu suprato, jog, atskleidus tikruosius Sutarties Nr. 1 sudarymo tikslus ir aplinkybes, notarė nebūtų šios sutarties patvirtinusi. Atsakovė R. J. teismo posėdžio metu taip pat nurodė, kad Sutartį Nr. 1 sudarė įkalbėta ieškovo ir savo sutuoktinio, tam, kad ieškovas išvengtų skolų išieškojimo. Šalys teismui patvirtino, kad po Sutarties Nr. 1 sudarymo faktinis ginčo turto savininkas liko ieškovas, jis turtu toliau naudojosi ir šį valdė. 2019 m. rudenį ieškovui pareikalavus ginčo turtą perleisti atsakovui V. L., šią ieškovo valią atsakovai R. J. ir Ž. J. įvykdė.

8. Teismas nustatė, kad Sutarties Nr. 1 sudarymo metu už ginčo turtą nebuvo sumokėta nurodyta 5000 Eur suma, šalys aiškiai suprato, kad sudaro tariamąjį sandorį nenorėdamos sukurti pirkimo–pardavimo sutarties teisinių pasekmių. Šių veiksmų motyvas buvo neteisėtas ir savanaudiškas siekis ieškovui dirbtinai išvengti galimų buvusios sugyventinės reikalavimų bei antstolio skolų išieškojimo. Teismas pažymėjo, kad, teismų informacinės sistemos LITEKO duomenimis, ginčo laikotarpiu ieškovo atžvilgiu vyko civiliniai procesai dėl turtinių prievolių įvykdymo bei priverstinio išieškojimo. Teismas konstatavo, kad Sutartis Nr. 1 buvo sudaryta tariamai, tik dėl akių (neketinant sukurti teisinių pasekmių), siekiant ieškovui neteisėtai ir nesąžiningai išvengti galimų turtinių prievolių vykdymo.
9. Sutarties Nr. 1 šalys tyčia neteislingai ir apgaulingai Sutartį Nr. 1 patvirtinusiai notarei nenurodė, kad sandoris sudaromas neketinant sukurti nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo teisinių pasekmių, neatskleidė jai tikrųjų šio sandorio sudarymo tikslų bei neteislingai nurodė pinigų sumokėjimo aplinkybes.
10. Teismas rėmėsi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – [CK](#)) 1.137 straipsnio 3 dalies nuostatomis, konstatavo, kad Sutarties Nr. 1 šalys piktnaudžiavo subjektinėmis teisėmis, veikė nesąžiningai, apgaulingai ir savanaudiškai trečiųjų asmenų (J. A. (K.), notarės Vandos Kasiulynienės bei ieškovo kreditorių) atžvilgiu, tokiu savo elgesiu sukėlė riziką civilinių santykių stabilumui bei galimų nuostolių atsiradimui. Įvertinęs nustatytas faktines bylos aplinkybes, ieškovo neteisėtus, nesąžiningus ir galimai nusikalstamus veiksmus, kuriuos ieškovas inicijavo bei atliko su bendrininkų pagalba sudarydami tariamąją Sutartį Nr. 1, teismas netenkinio ieškinio reikalavimo pripažinti šią sutartį negaliojančia.
11. Teismas nurodė, kad, netenkinus reikalavimo dėl Sutarties Nr. 1 pripažinimo negaliojančia, netenkinamas ir reikalavimas, kurį ieškovas reiškė, vadovaudamasis [CK 1.86 straipsnio](#) 1 dalies, 1.87 straipsnio 1 dalies nuostatomis, pripažinti negaliojančia Sutartį Nr. 2. Teismo posėdžio metu atsakovai R. J. ir Ž. J. (pardavėjai) nurodė, kad neturi jokių pretenzijų atsakovui V. L. (pirkėjui) dėl Sutarties Nr. 2 pasekmių (parduoto turto kainos, atliktų mokėjimų); R. J., Ž. J. ir V. L. patvirtino, jog jie nesijaučia nei apgauti, nei nukentėję dėl Sutarties Nr. 2 sudarymo ir kilusių pasekmių. Taigi Sutarties Nr. 2 šalys neturi tikslo bei materialinio suinteresuotumo ginčyti šią sutartį, o ieškovas neturi reikalavimo teisės į šio sandorio nuginčijimą, nes nėra jo šalis. Atsižvelgdamas į nesąžiningą ir neteisėtą ieškovo elgesį, teismas kritiškai vertino jo argumentus dėl to, kad jis buvo apgautas, kad atsakovas V. L. žadėjo po keturių mėnesių nuo Sutarties Nr. 2 sudarymo grąžinti įgytą turtą, tačiau to nepadarė.
12. Teismas pažymėjo, kad ikiteisminio tyrimo byloje Nr. M-2-04-00344-20, kurioje tyrimą atliko Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos nusikaltimų nuosavybei tyrimo valdybos 2-asis skyrius, 2020 m. spalio 23 d. R. J., būdama įspėta kaip liudytoja už melagingų parodymų davimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 235 straipsnį, apklausų metu nurodė, kad Sutartis Nr. 1 nebuvo fiktyvus sandoris, už ginčo turtą pagal šį sandorį atsakovai ieškovui sumokėjo 5000 Eur; Sutartį Nr. 1 atsakovai sudarė, nes norėjo padėti ieškovui, kuris turėjo skolų; ieškovui ginčo name leido gyventi, nes atsakovai turėjo savo namą; kadangi atsakovams, kurie užsiėmė ūkininkavimu ir gaudavo iš valstybės paramą, buvo reikalingi pinigai, ginčo turtą jie nutarė parduoti ieškovo pažįstamam; Sutartis Nr. 2 nebuvo fiktyvus sandoris; notaro biure pasirašius Sutartį Nr. 2, pirkėjas R. J. automobilyje sumokėjo 5000 Eur grynaisiais. Atsakovas Ž. J. nurodė, kad Sutartis Nr. 1 ir Sutartis Nr. 2 nebuvo fiktyvūs, apsimestiniai sandoriai; pagal Sutartį Nr. 1 atsakovai iš ieškovo įsigijo ginčo turtą, nes ieškovas turėjo skolų, o atsakovai norėjo pagelbėti; už ginčo turtą atsakovai ieškovui sumokėjo 5000 Eur ir leido gyventi ginčo name, ieškovas mokėjo žemės mokestį, komunalinius mokesčius; atsakovams nusprendus ginčo turtą parduoti, ieškovas nurodė žinantis asmenį, kuris norėtų jį įsigyti; ginčo turtą pagal Sutartį Nr. 2 atsakovai pardavė atsakovui V. L., kuris atsakovų automobilyje grynaisiais sumokėjo 5000 Eur.
13. Teismas nurodė, kad 2021 m. liepos 20 d. teismo posėdžio metu atsakovai R. J. ir Ž. J. patvirtino, jog jų paaiškinimai, teikti teismui 2021 m. liepos 12 d. ir 2021 m. liepos 20 d., yra teisingi, prašė jais vadovautis priimant sprendimą šioje byloje. Tačiau teikdami paaiškinimus teismui šioje byloje ir ikiteisminio tyrimo metu atsakovai nurodė akivaizdžiai prieštaringas faktines aplinkybes dėl Sutarties Nr. 1 ir Sutarties Nr. 2 sudarymo aplinkybių, todėl teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir [CPK](#)) 300 straipsnio 1 dalies nuostatomis, nusprendė pranešti prokurorui apie galimos nusikalstamos veikos požymius.
14. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal ieškovo apeliacinį skundą, 2022 m. sausio 27 d. nutartimi Klaipėdos apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 28 d. sprendimą iš dalies pakeitė, Sutartį Nr. 1 pripažino niekine ir negaliojančia nuo jos sudarymo momento, restitucijos netaikė; kitą sprendimo dalį paliko nepakeistą; paskirstė bylinėjimosi išlaidas.
15. Kolegija nustatė, kad: 2015 m. balandžio 3 d. Klaipėdos miesto 11-ojo notaro biuro notarė Vanda Kasiulynienė patvirtino Sutartį Nr. 1, kurios pagrindu ieškovas už 5000 Eur pardavė ginčo turtą atsakovams Ž. J. ir R. J.; 2019 m. spalio 23 d. Šilalės rajono notarų biuro notarė Viliutė Stankevičienė patvirtino Sutartį Nr. 2, kurios pagrindu atsakovai Ž. J. ir R. J. už 5000 Eur pardavė šį turtą atsakovui V. L.
16. Kolegija rėmėsi [CK 1.86 straipsnio](#) 1 dalies nuostatomis, kasacinio teismo išaiškinimais dėl tariamojo sandorio požymių (2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-684/2017, 2017 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-420-248/2017), taip pat dėl sandorių negaliojimo instituto paskirties (2012 m. gegužės 18 d. nutartis [Nr. 3K-3-232/2012](#), 2013 m. kovo 29 d. nutartis [Nr. 3K-7-2/2013](#)).
17. Kolegija pažymėjo, kad tiek ieškovas, tiek atsakovai Ž. J. ir R. J. pripažino, jog Sutartis Nr. 1 buvo apsimestinis sandoris. Atsižvelgdama į šio sandorio sudarymo tikslą, kolegija konstatavo, kad Sutarties Nr. 1 šalys aiškiai suprato, jog sudaro tariamąjį sandorį, nenorėdamos sukurti pirkimo–pardavimo sutarties teisinių pasekmių.
18. Kolegija nurodė, kad, pirmosios instancijos teismui pripažinus, jog Sutartis Nr. 1 yra tariamasis sandoris, tačiau, vadovaujantis [CK 1.137 straipsnio](#) 3 dalimi, netenkinus reikalavimo pripažinti šią sutartį negaliojančia, susidarė ydinga situacija, kai niekinis sandoris paliktas galioti, nors jis negali sukelti teisinių pasekmių. Tariamojo sandorio, kuris sudarytas dėl akių, sandorio šalys neketina sukurti teisinių pasekmių ([CK 1.86 straipsnis](#)). Taigi toks sandoris yra niekinis ([CK 1.78 straipsnio](#) 1 dalis), o niekiniai sandoriai yra savaime negaliojantys, nepriklausomai nuo to, ar pareikštas ieškinyis ir ar priimtas teismo sprendimas dėl sandorio negaliojimo, nes neatitinka įstatymo reikalavimų. Kolegija konstatavo, kad

Sutartis Nr. 1 yra niekinis sandoris ir jis negalioja nuo sudarymo momento.

19. Kolegija pažymėjo, kad įstatyme nustatyta galimybė teismui pripažinti sandorį niekiniu išimtiniais atvejais netaikyti restitucijos, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, o kitos atitinkamai pagerėtų (CK 6.145 straipsnio 2 dalis). Tariamąjį sandorio pagrindas, įvertinus jį siekiamą tikslą, gali būti susijęs ir su CK 1.81 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu kitu sandorio negaliojimo pagrindu, o būtent kai sandoris pripažįstamas niekiniu dėl jo prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutartis Nr. 3K-3-30/2006). Jeigu pagal faktines bylos aplinkybes tariamasis sandoris pripažįstamas prieštaraujančiu viešajai tvarkai ar gerai moralei, jo padariniams taikomos specialiosios teisės normos, įtvirtintos CK 1.81 straipsnyje. Įstatymo leidėjo nustatyta, kad asmenų, sandorio sudarymu ar jo imitavimu siekusių viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančių tikslų, teisės gali būti neginamos ar ginamos iš dalies, toki teisinis reglamentavimas grindžiamas įstatyme įtvirtintais reikalavimais įgyvendinant civilines teises laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus, veikti sąžiningai, protingai ir teisingai bei draudimu piktnaudžiauti civilinėmis teisėmis (CK 1.137 straipsnio 2, 3 dalys). Atsisakymas taikyti restituciją šiuo atveju reikštų atsisakymą ginti teises asmens, kuris jomis piktnaudžiavo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 3K-3-660/2013).
20. Kolegija Sutarties Nr. 1 šalių veiksmus pripažino nesąžiningais, konstatavo, kad jų tikslai prieštarauja gerai moralei. Kadangi Sutarties Nr. 1 šalys piktnaudžiavo savo subjektinėmis teisėmis, kolegija nusprendė jų teisių neginti ir restitucijos netaikyti (CK 1.81 straipsnio 1 dalis, 1.137 straipsnio 3 dalis). Kolegija pažymėjo, kad trečiojo asmens J. K. teisės į ginčo turtą nebuvo šios bylos nagrinėjimo dalykas, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai šių aplinkybių netyrė ir nevertė. Vien tai, kad 2001 m. spalio 2 d. pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu ieškovas asmeninės nuosavybės teise įsigijo ginčo turtą, kaip nurodė kolegija, nereiškia, jog trečiasis asmuo J. K. neturėjo jokių teisių į jį. Ieškovas patvirtino, kad gyveno kartu su J. K., susilaukė vaiko, todėl nėra pagrindo teigti, kad Sutartimi Nr. 1 nebuvo pažeistos trečiojo asmens teisės. Net nustačius, kad J. K. neturi teisių į ginčo turtą, šios aplinkybės iš esmės nepakeistų sudaryto sandorio tikslo – apgauti trečiąjį asmenį.
21. Kolegija nurodė, kad Sutarties Nr. 1 sudarymo laikotarpiu galiojusioje CPK 663 straipsnio 3 dalyje buvo įtvirtinta, jog išieškoti iš skolininkui priklausančio būsto, kuriame jis gyvena, galima tik tuo atveju, jeigu išieškoma suma viršija 2030 Eur. Ieškovas pripažįsta, kad minėtu laikotarpiu turėjo skolų, objektyvių įrodymų, jog jos neviršijo įstatyme nustatyto dydžio, nepateikė. Šią aplinkybę įvertinusi kartu su aplinkybe, kad Sutarties Nr. 1 šalys siekė apgaulės būdu apsaugoti ieškovui priklausančią turtą taip išvengiant ieškovo skolų išieškojimo, kolegija atmetė kaip nepagrįstus ieškovo argumentus, kad išieškojimas iš ginčo turto nebuvo galimas.
22. Dėl ieškovo argumento, kad tikroji Sutarties Nr. 2 šalių valia buvo ne perleisti ginčo turtą atsakovo V. L. nuosavybėn, o sukurti regimą teisinį pagrindą perduoti ieškovo turtą atsakovui iki atskiros ieškovo nurodymo jį grąžinti, kad atsakovas ginčo turtą galėtų įkeisti už suteiktą paskolą, kolegija nurodė, kad ieškovas privalejo įrodyti, jog Sutarties Nr. 2 šalys nesiekė sukurti pirkimo–pardavimo sutarties teisinių pasekmių, tačiau jokių objektyvių duomenų, kurie patvirtintų apsimestinio sandorio faktą, nepateikė. Priešingai, teismo posėdžio metu atsakovai R. J. ir Ž. J. patvirtino, kad jie neturi jokių pretenzijų atsakovui V. L. dėl Sutartimi Nr. 2 parduoto turto kainos, atliktų mokėjimų ir pan. Šie asmenys patvirtino, kad jie nesijaučia apgauti ar nukentėję dėl Sutarties Nr. 2 sudarymo, kilusių pasekmių. Taigi Sutarties Nr. 2 šalys neturi tikslo bei materialinio suinteresuotumo ginčyti šią sutartį. Sutartį Nr. 2 patvirtinusi notarė nurodė, kad pardavėjai pateikė visus būtinus nuosavybės dokumentus, be kitų, notaro patvirtintą Sutartį Nr. 1, žemės sklypo planą, pastato energinio naudingumo sertifikatą, taip pat 2019 m. spalio 21 d. sodininkų bendrijos pažymą, kad bendrijos nariai R. J. ir Ž. J. bendrijai neskolingi, akcentavo, kad nei iš pateiktų dokumentų, nei iš šalių elgesio nebuvo galima įtarti, jog jie būtų iš anksto susitarę apgauti notarę, sudaryti tariamąjį ar apsimestinį sandorį. Be to, pasirašydamos Sutartį Nr. 2, šalys patvirtino ir garantavo, kad sutartis nėra sudaryta tik dėl akių (neketinant sukurti teisinių pasekmių), sutartimi nesiekiami pridedami kito sandorio (7.3.2 punktas). Kolegijos vertinimu, šios aplinkybės suponuoja išvadą, kad Sutartis Nr. 2 buvo sudaryta tinkamai ir jokių kitų tikslų šia sutartimi nebuvo siekiama.
23. Kolegija rėmėsi CK 1.87 straipsnio 3 dalies nuostatomis, kad apsimestinio sandorio šalys apsimestinio sandorio sudarymo fakto negali panaudoti prieš trečiuosius asmenis, kurie sąžiningai įgijo teises apsimestinio sandorio pagrindu. Kolegija nurodė, kad šia norma siekiama apsaugoti sąžiningų asmenų teises, kurias jie įgyja pagal kitą sandorį iš asmens, kuriam tos teisės nepriklauso arba priklauso kitokios apimtys (turinio), nežinodami, kad sandoris fiktyvus. Visų neigiamų padarinių rizika tokiu atveju perkeliama apsimestinio sandorio šalims. Į šios normos taikymo sritį patenka atvejai, kai asmuo įgyja turtą nuosavybės teise arba galimybę jį naudoti ar valdyti kitais pagrindais; apsimestinio sandorio objektu esantis turtas įkeičiamas; kitaip disponuojama turtu arba įgyjama iš apsimestinio sandorio objekto kylančių ar su juo susijusių teisių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 2 d. nutartis Nr. 3K-3-177/2014).
24. Kolegija vertino, kad byloje nėra jokių įrodymų, kurie patvirtintų, jog atsakovas V. L. žinojo, kad ieškovo bei atsakovų R. J. ir Ž. J. sudaryta Sutartis Nr. 1 buvo apsimestinis sandoris. Ieškovas pats nurodė, kad bendrauti su atsakovu V. L. pradėjo po to, kai buvo sudaryta Sutartis Nr. 1, o atsakovai R. J. ir Ž. J. patvirtino, kad iki Sutarties Nr. 2 sudarymo dienos atsakovo V. L. nepažinojo. Kolegija laikė, kad šios aplinkybės suponuoja išvadą, jog atsakovas V. L. nežinojo ir negalėjo žinoti Sutarties Nr. 1 sudarymo aplinkybių bei fakto, kad šis sandoris buvo sudarytas dėl akių, nesiekiant pirkimo–pardavimo sutarties pasekmių. Taigi atsakovas V. L. sudarydamas Sutartį Nr. 2 veikė sąžiningai, jis laikytinas sąžiningu įgijėju. Ieškovas neįrodė, kad Sutartis Nr. 2 buvo apsimestinis sandoris.
25. Nors nustatyta, kad atsakovai R. J. ir Ž. J. nebuvo tikrieji ginčo turto savininkai, tačiau taip pat nustatyta, kad atsakovas V. L. nežinojo ir negalėjo žinoti Sutarties Nr. 1 sudarymo aplinkybių (kad Sutartis Nr. 1 buvo sudaryta dėl akių, nesiekiant pirkimo–pardavimo sutarties pasekmių), todėl, kolegijai konstatavus, kad Sutartis Nr. 1 yra niekinis sandoris ir negalioja nuo sudarymo momento, tačiau Sutarties Nr. 1 šalių teisės neginamos ir restitucija netaikoma, nėra pagrindo Sutartį Nr. 2 pripažinti apsimestiniu sandoriu. Ieškovas apie sudaromą Sutartį Nr. 2 žinojo, suvedė atsakovą V. L. su atsakovais R. J. ir Ž. J. (tarpininkavo), elgėsi nesąžiningai, neinformavo nei V. L., nei notarės apie Sutarties Nr. 1 sudarymo aplinkybes, pasiekė to, ko norėjo, t. y. Sutarties Nr. 2 sudarymo, todėl turi prisiimti iš to kilusias pasekmes. Ieškovo nesąžiningą elgesį patvirtina ir nustatyta aplinkybė, kad atsakovui V. L. pretenzijas dėl turto grąžinimo jis pradėjo reikšti tik po to, kai V. L. sudegusį namą iš asmeninių lėšų pradėjo atstatinėti.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimų į jį teisiniai argumentai

26. Kasaciniu skundu ieškovas prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. sausio 27 d. nutarties dalį, kuria buvo paliktas nepakeistas Klaipėdos apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 28 d. sprendimas, ir priimti naują sprendimą – tenkinti ieškovo reikalavimą pripažinti Sutartį Nr. 2 negaliojančia, taikyti vienašalę restituciją ir grąžinti ieškovui ginčo turtą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 26.1. Teismai pažeidė materialiosios (CK 1.87 straipsnio 1.137 straipsnio 3 dalies) ir proceso teisės (CPK 185 straipsnio) normas, nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos praktikos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-28/2011, 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-660/2013, 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-109-248/2018, 2018 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-226-248/2018, 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30-1075/2019, 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-684/2021), kuri, priešingai nei nusprendė teismai, patvirtina, jog sandorio sudarymas per statytinį neeliminuoja imperatyvo nustatyti tikruosius fiktyvaus (tariamąjo ar apsimestinio) sandorio šalių ketinimus, vadovaujantis, be kitų, CK 6.193 straipsnyje įtvirtintomis sutarčių aiškinimo

taisyklėmis, o apsimestinio sandorio pasekmes nustatyti taikant sandoriui, kurį šalys iš tikrųjų turėjo galvoje, taikytinas taisykles. Nesąžiningumas dėl sandorio šalies (veikiant per statytinį) nėra pakankamas pagrindas nesivadovauti [CK 1.87 straipsnio](#) 1 dalies nuostata. Teismai nepagrįstai nusprendė, kad taikant [CK 1.137 straipsnio](#) 3 dalį bei 1.81 straipsnio 1 dalį restitucija pagal Sutartį Nr. 1 negalima, o ieškovo teisė ginčyti apsimestinę Sutartį Nr. 2 neginama, remiantis byloje nustatyta aplinkybe, jog ankstesnį sandorį (Sutartį Nr. 1) ieškovas sudarė siekdamas neteisėtų tikslų (išvengti išieškojimo nukreipimo į vienintelį būstą). Apeliacinės instancijos teismas iš esmės netyrė bylos duomenų, kurie patvirtina ieškovo nurodytas Sutarties Nr. 2 sudarymo aplinkybes, nepagrįstai atsakovą V. L. laikė trečiuoju asmeniu Sutarties Nr. 1 atžvilgiu ir gynė jo (kaip sąžiningo trečiojo asmens apsimestinio sandorio atžvilgiu) interesus taikydamas [CK 1.87 straipsnio](#) 3 dalį. Teismas nenurodė, kokie atsakovo interesai ar teisės buvo pažeisti sudarant Sutartį Nr. 1, be to, kodėl tariamuoju sandoriu pripažintos Sutarties Nr. 1 pasekmės sprendtos pagal apsimestinį sandorį reglamentuojančias [CK 1.87 straipsnio](#) nuostatas. Netinkamą [CK 1.87 straipsnio](#) nuostatų taikymą patvirtina ir tai, kad teismai netinkamai sprendė dėl Sutarties Nr. 2 šalių sąžiningumo bei piktnaudžiavimo subjektinėmis teisėmis, neteisingai taikė sąžiningumo kriterijus, neindividualizavo jų Sutarties Nr. 2 kontekste.

- 26.2. Teismas nepagrįstai netyrė įrodymų, kurie patvirtina, kad tarp tikrųjų Sutarties Nr. 2 šalių buvo kitas (neviešas) susitarimas, kurio tikslas buvo ne ginčo turto pardavimas atsakovui, o laikinas nuosavybės teisių įforminimas jo vardu tam, kad jis galėtų gauti paskolą asmeniniam verslui, kad tikroji šalių valia neatitiktų išorinės jos išraiškos. Apeliacinės instancijos teismas vertino tik išorinę šalių valios išraišką, nukrypo nuo kasacinio teismo išaiškinimų 2013 m. gruodžio 13 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-660/2013](#), 2018 m. vasario 7 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-3-109-248/2018](#). Tai, kad Sutartis Nr. 2 buvo apsimestinis sandoris, ieškovas grindė duomenimis, kurie patvirtina, kad atsisakymas pagal šią sutartį neįvyko, sutartyje nurodyta neadekvati ginčo turto pardavimo kaina ir atsakovo veiksmams patvirtina, kad jis suvokė kainos neadekvatumą. Atsakovo nurodytos aplinkybės, susijusios su Sutarties Nr. 2 vykdymu, kaip tik patvirtina šio sandorio apsimestinumą, atskleidžia tikruosius jo sudarymo motyvus, kuriuos ieškovas ir buvo nurodęs. Ieškovo nurodytą tikrąją Sutarties Nr. 2 tikslą patvirtina ir objektyvūs duomenys – 2019 m. lapkričio 7 d. (po dviejų savaičių nuo Sutarties Nr. 2 sudarymo) atsakovas įsteigė MB (duomenys neskelbtini) ir tapo jos vadovu. Atsakovas V. L. neginčijo, kad po Sutarties Nr. 2 sudarymo ieškovas liko gyventi name, mokėjo komunalinius mokesčius. Tai, kad atsakovas nelaikė savęs tikruoju ginčo turto savininku, patvirtina ir byloje esančio ieškovo ir atsakovo susirašinėjimo (kurio teismas netyrė) turinys. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nurodė, kad byloje nėra jokių įrodymų, jog atsakovas V. L. žinojo, kad Sutartis Nr. 1 buvo apsimestinis sandoris, taigi jis veikė sąžiningai ir laikytinas sąžiningu įgyjėju.
- 26.3. Nenustačius tikrųjų šalių ketinimų, neištyrus įrodymų, patvirtinančių tikruosius sudaryto sandorio tikslus bei šalių motyvus, neatskleista bylos esmė, nenustatyta, ar pridengiamojamą sandorio turinys atitinka įstatymo reikalavimus, kas suponuotų pagrindą taikyti atitinkamą sandorį reglamentuojančias taisykles. Jeigu pridengiamojamą sandorio turinys atitinka įstatymo reikalavimus, taikomos atitinkamą sandorį reglamentuojančios taisyklės (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-684/2021). Ieškovo vertinimu, jo susitarimas su atsakovu V. L. turi pirkimo–pardavimo su atpirkimo teise sutarties ([CK 6.417–6.418 straipsniai](#)) elementų, todėl nėra akivaizdžiai neteisėtas ir (ar) prieštaraujantis imperatyvioms normoms.
- 26.4. Teismai nepagrįstai atsisakė ginti ir pažeidė ieškovo teisę į būstą (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 24 straipsnis), netyrė ir nenustatė, ar Sutartis Nr. 2 buvo apsimestinis, taigi negaliojantis, sandoris, formaliai, neatlikę pasekmių proporcingumo vertinimo Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnio kontekste, konstatavo, kad ieškovas turi prisiimti vienintelio būsto praradimo pasekmes, nes anksčiau buvo sudaręs tariamąjį sandorį (Sutartį Nr. 1). Teisės į būsto neliečiamybės gerbimą apribojimas gali būti įvairių formų, iš kurių rimčiausia – būsto netekimas, todėl kiekvienu atveju svarbu nustatyti nurodytos formos proporcingumą. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nurodęs, kad bet kuris asmuo esant tokio dydžio apribojimo pavojui iš esmės turi turėti galimybę šios priemonės proporcingumo ir pagrįstumo klausimą ištirti Konvencijos 8 straipsnio principų kontekste nepriklausomame teisme (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-361/2013](#)). [CK 1.137 straipsnio](#) 3 dalies taikymas, neatlikus šios sankcijos taikymo proporcingumo vertinimo Konvencijos 8 straipsnio kontekste bei neištyrus, ar nuosavybės teisės į ginčo turtą (vienintelį ieškovo turimą gyvenamąjį būstą) ieškovas prarado, o atsakovas V. L. įgijo teisėtą pagrindą, negali būti pripažįstamas pagrįstu ir teisėtu.
27. Atsakovas V. L. atsiliepimu į kasacinį skundą prašo jį atmesti, skundžiamą nutartį palikti galioti, priteisti iš ieškovo bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 27.1. Ieškovas kasaciniu skundu neginčija skundžiamos nutarties dalies, kuria Sutartis Nr. 1 pripažinta niekine ir atsisakyta taikyti restituciją grąžinant ginčo turtą ieškovui. Taigi kasacinio skundo argumentai dėl ieškovo, kaip savininko pagal Sutartį Nr. 1, teisių neapgynimo nenagrinėtini, nes išeina už skundo ribų.
- 27.2. Atsakovas sudarydamas Sutartį Nr. 2 teisėtai įgijo nuosavybės teisę į ginčo turtą, jokių kitų ketinimų, nei nurodyti šios sutarties sąlygose, neturėjo, įgytomis savininko teisėmis ir pareigomis visa apimtini naudojami nuo ginčo turto įgijimo momento (už ginčo turtą su pardavėjais atsiskaitė, įregistravo įgytą nuosavybės teisę Nekilnojamojo turto registre, apdraudė ginčo turtą, įkeitė jį, atstatė namą iš savo asmeninių lėšų), pagrįstai ir teisėtai laikydamas save šio turto savininku. Be to, pats ieškovas viešai (draudimo bendrovei) deklaravo, kad ginčo turto savininkas yra atsakovas.
- 27.3. Ieškovas nepagrįstai nurodo, kad teismai netyrė ir nevertino jo argumentų dėl Sutarties Nr. 2 sudarymo aplinkybių ir tikrųjų šalių ketinimų. Skundžiamoje nutartyje teismas konstatavo, kad ieškovo teiginiai dėl šio sandorio apsimestinumą yra deklaratyvūs ir neįrodyti. Nors apeliacinės instancijos teismas detalai nepasisakė, tačiau tyrė visus įrodymus ir argumentus. Teismai laikė, kad yra pakankamai įrodymų konstatuoti, jog atsakovas V. L. buvo sąžiningas įgyjėjas, kuris siekė ir įgijo nuosavybę į ginčo turtą tiek *de jure* (teisiskai), tiek *de facto* (faktiškai), o ieškovo pozicija dėl tariamai apsimestinio Sutarties Nr. 2 pobūdžio yra nepagrįsta.
- 27.4. Ieškovo nurodytų kasacinio teismo bylų faktinės aplinkybės skiriasi nuo nagrinėjamos bylos (visose nurodytose bylose buvo sprendžiamos situacijos, kai apsimestiniai sandoriai sudaryti per statytinį, kuris veikė kaip pirkėjas), todėl jose pateiktais išaiškinimais negalima vadovautis.
- 27.5. Teismai atskleidė bylos esmę, pakankamai motyvavo priimtus procesinius sprendimus, pagrįstai konstatavo, kad sudarydamas Sutartį Nr. 2 atsakovas neturėjo jokių kitų tikslų ir ketinimų. Tai, kad atsakovas aktyviai įgyvendino savo kaip savininko teises, jis pagrįsdė pateiktais rašytiniais įrodymais. Ieškovas savo poziciją grindė vien subjektyviais paaiškinimais.
- 27.6. Nors ieškovas teigia, kad Sutartimi Nr. 2 buvo pridengtas kitas susitarimas (leisti atsakovui laikinai pasinaudoti nuosavybės teise į ginčo turtą), pažymėtina, kad netaikius restitucijos pagal Sutartį Nr. 1 ieškovas Sutarties Nr. 2 sudarymo metu nebuvo teisėtas subjektas, galintis disponuoti ginčo turtu, o tai reiškia, kad ieškovas (nors įsivaizdavo priešingai) negalėjo savo nuožiūra leisti V. L. neva laikinai pasinaudoti nuosavybės teise į ginčo turtą (negalėjo sudaryti tariamojo slapto, apsimestinio sandorio pridengiamo, susitarimo). Taigi Sutartis Nr. 2 negali būti kvalifikuojama kaip apsimestinis sandoris.

27.7. Nepagrįsti ieškovo argumentai, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė [CK 1.137](#) straipsnio 3 dalį. Priešingai nei teigia ieškovas, bylos baigtis tinkamai užtikrino šalių interesų pusiausvyrą ir, svarbiausia, apgynė sąžiningo asmens – atsakovo V. L. – interesus. Tokiais atvejais, kai sandoris sudaromas per statyinius ir matomo sandorio šalis to nežino, tai matomai sandorio šaliai (sąžiningai šaliai) apginti yra taikoma analogija kaip ginant trečiojo asmens interesus apsimestinio sandorio atveju pagal [CK 1.87](#) straipsnio 2, 3 dalis (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-30-1075/2019](#)). Teismai, konstatavę ieškovo nesąžiningumą, įvertinę nesąžiningumo mastą bei poveikį trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms, remdamiesi [CK 1.137](#) straipsnio 3 dalimi, pagrįstai netenkino ieškovo reikalavimo dėl Sutarties Nr. 2 pripažinimo negaliojančia ir restitucijos taikymo.

27.8. Ieškovas reiškia reikalavimą dėl restitucijos taikymo pagal Sutartį Nr. 2, tačiau tokio ginčo turto, kokį anksčiau turėjo ieškovas ir įsigijo atsakovas V. L., nebėra (sudegė). Sudegusį namą atstatė V. L. iš savo asmeninių lėšų ir tik po to ieškovas atsakovui pradėjo reikšti pretenzijas dėl turto grąžinimo. Tokio reikalavimo patenkinimas reikštų ne tik ieškovo nesąžiningų, apgaulingų ir savanaudiškų trečiųjų asmenų atžvilgiu veiksmų pateisinimą, bet ir jo nepagrįstą praturtėjimą, nes ieškovui atitektų iš esmės naujas, visiškai kitas daiktas. Tai neatitiktų restitucijos tikslo – grąžinti šalis į buvusią padėtį ([CK 6.222](#) straipsnis).

28. Trečiasis asmuo draudimo bendrovės „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialas atsiliepimu į kasacinį skundą prašo skundžiamą nutartį palikti nepakeistą, priteisti iš ieškovo bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodoma, kad teismų procesiniai sprendimai teisėti ir pagrįsti. Apeliacinės instancijos teismas pripažino Sutartį Nr. 1, kaip tariamąjį sandorį, niekine ir negaliojančia nuo jos sudarymo momento, tačiau, įvertinęs šalių nesąžiningumą, restitucijos netaikė. Dėl Sutarties Nr. 2 teismas konstatavo, kad ieškovas nepateikė objektyvių duomenų argumentams dėl šio sandorio apsimestinumo pagrįsti. Teismas išsamiai išanalizavo Sutarties Nr. 2 sudarymo aplinkybes. Dėl ieškovo veiksmų atsiradusių padarinių rizika turi tekti jam pačiam.

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl kasacinės bylos nagrinėjimo ribų

29. ???Pagal civiliniame procese galiojantį dispozityvumo principą teismo nagrinėjimo dalyko nustatymas yra ginčo šalių, o ne teismo pareiga, teismas nagrinėja ginčą neperžengdamas ginčo šalių nustatytų ribų. Viena iš šio principo išraiškų yra įtvirtinta [CPK 353](#) straipsnyje, kuris apibrėžia bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas. Pagal šio straipsnio pirmąją dalį kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Toks bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų (ir kartu kasacinio proceso paskirties) apibrėžimas reiškia, kad kasacinis teismas sprendžia išimtinai teisės klausimus, be to, tik tokius klausimus, kurie yra tiesiogiai iškelti kasaciniame skunde. Kasacinio nagrinėjimo dalykas yra kasaciniame skunde nurodyti motyvuoti kasacijos pagrindai.

30. Nagrinėjamos bylos atveju ieškovas reikė reikalavimus pripažinti negaliojančiomis dvi pirkimo–pardavimo sutartis, sudarytas dėl to paties turto – žemės sklypo, sodo pastato ir jo priklausinių – sandėlio, kiemo statinių. Ieškovas įrodinėjo, kad Sutartis Nr. 1 yra tariamasis sandoris, sudarytas šalims neketinant sukurti teisinių padarinių, Sutartis Nr. 2 – apsimestinis sandoris, sudarytas per statyinius – atsakovus Ž. J. ir R. J., siekiant pridengti tikrąjį ieškovo ir atsakovo V. L. susitarimą dėl laikino nuosavybės teisės į ginčo turtą perrašymo šiam atsakovui. Ieškovas siekė, kad pripažinus sutartis negaliojančiomis būtų pritaikyta vienašalė restitucija ir ginčo turtas grąžintas jam.

31. Šią bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas ieškovo ieškinį atmetė, konstatavęs, kad Sutartis Nr. 1 yra tariamasis sandoris, sudarytas tik dėl akių, neketinant sukurti teisinių pasekmių, ieškovui siekiant neteisėtai ir nesąžiningai išvengti galimų turinių prievolių vykdymo. Nustatęs, kad šalys piktnaudžiavo subjektinėmis teisėmis, veikė nesąžiningai, apgaulingai ir savanaudiškai trečiųjų asmenų atžvilgiu, teismas netenkino reikalavimo pripažinti Sutartį Nr. 1 negaliojančia. Taip pat teismas nepripažino negaliojančia Sutarties Nr. 2, konstatavęs, kad šios sutarties šalys sandoriu ir jo pasekmėmis patenkintos, o ieškovas nėra šio sandorio šalis, taigi neturi reikalavimo teisės į šio sandorio nuginklįmą. Apeliacinės instancijos teismas iš dalies pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą, Sutartį Nr. 1, kvalifikuotą kaip tariamąjį sandorį, pripažino niekine ir negaliojančia nuo jos sudarymo momento, tačiau restitucijos netaikė įvertinęs nesąžiningus Sutarties Nr. 1 šalių veiksmus, pripažinęs juos prieštaraujančiais gerai moralei, konstatavęs piktnaudžiavimą teisėmis; kitą sprendimo dalį paliko nepakeistą.

32. Kasaciniu skundu ieškovas suformulavo reikalavimą – panaikinti Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. sausio 27 d. nutarties dalį, kuria buvo paliktas nepakeistas Klaipėdos apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 28 d. sprendimas, ir priimti naują sprendimą – tenkinti ieškovo reikalavimą pripažinti Sutartį Nr. 2 negaliojančia, taikyti vienašalę restituciją ir grąžinti ieškovui ginčo turtą. Taigi ieškovas neprašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutarties dalies, kuria buvo pakeistas pirmosios instancijos teismo sprendimas – Sutartis Nr. 1 pripažinta niekine ir negaliojančia nuo jos sudarymo momento ir atsisakyta taikyti restituciją pagal Sutartį Nr. 1. Esminiai argumentai, kuriais ieškovas grindžia kasaciniame skunde suformuluotą reikalavimą, susiję su teismų atliktu Sutarties Nr. 2 kvalifikavimu. Ieškovo teigimu, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai vertino vien išorinę Sutarties Nr. 2 šalių valios išraišką, nenustatė tikrųjų šalių ketinimų, neįstyrė įrodymų, patvirtinančių tikruosius Sutarties Nr. 2 tikslus bei šalių motyvus, neatskleidė bylos esmės, nenustatė, ar Sutartimi Nr. 2 pridengiamo sandorio turinys atitinka įstatymo reikalavimus.

33. Nors kasaciniame skunde ieškovas taip pat nurodo, kad teismai nepagrįstai konstatavo, jog restitucija pagal Sutartį Nr. 1 negalima, kad nepagrįstai negynė ieškovo teisės ginčyti Sutartį Nr. 2 remdamiesi vien byloje nustatytomis, su Sutarties Nr. 1 sudarymu susijusiomis aplinkybėmis (fiktyviu sutarties sudarymu siekiant neteisėtų tikslų), teisėjų kolegija pažymi, jog išsamių teisinių argumentų, susijusių su restitucijos netaikymu pripažinus Sutartį Nr. 1 negaliojančia, ieškovas kasaciniame skunde nepateikia ([CPK 347](#) straipsnio 1 dalies 3 punktas).

34. Atsižvelgdama į pirmiau nurodytas kasaciniame skunde apibrėžtas ribas teisėjų kolegija konstatuoja, kad dėl restitucijos pagal Sutartį Nr. 1 yra pagrindas pasisakyti tik tiek, kiek tai susiję su ieškovo argumentais dėl Sutarties Nr. 2 ir pareikštu reikalavimu panaikinus atitinkamą skundžiamos nutarties dalį priimti naują sprendimą – tenkinti ieškovo reikalavimą pripažinti Sutartį Nr. 2 negaliojančia, taikyti vienašalę restituciją pagal šią sutartį ir grąžinti ieškovui ginčo turtą.

35. Sandorių negaliojimo instituto paskirtis – siekti, jog civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas. Kartu šiuo institutu siekiama užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, įgytų teisių ilgaamžiškumą ir jų gerbimą. Sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo teisinio pagrindo prieštarautų stabilumo tikslui, neatitiktų sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, taip pat teisingumo ir protingumo principų ([CK 1.2, 1.5 straipsniai](#)).
36. [CK 1.86 straipsnio](#) 1 dalyje nustatyta, kad tik dėl akių (neketinant sukurti teisinių pasekmių) sudarytas sandoris negalioja.
37. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad esminis tariamojo sandorio požymis – šalių valios simuliacija, kuria siekiama sudaryti vaizdą, kad šalių sudaryta sutartis, kurios iš tiesų jos sudaryti neketino, t. y. nesiekė sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas. Tariamasis sandoris turi paslėptą (neviešą) šalių suderintą sąlygą – išlygą, jog toks sandoris neturi teisinių padarinių. Tariamojo sandorio (simuliacijos) šalių valia neturi defektų, nes sandorio šalys, sudarydamos sandorį, nesiekia sukurti jokių teisinių padarinių ir tą gerai žino. Sudarydamos tokį sandorį šalys paprastai siekia sukurti tik išorinį tam tikrų teisinių santykių atsiradimo, pasikeitimo ar pabaigos vaizdą. Tariamasis sandoris paprastai nevykdomas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 27 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-28/2011](#) ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką; 2018 m. vasario 7 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-109-248/2018](#) 28 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką). Tam tikrais atvejais tokiais sandoriais siekiama neteisėtų tikslų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 5 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-250/2014](#)).
38. Kasacinio teismo praktikoje taip pat išaiškinta, kad byloje taikytinų teisės normų nustatymas, jų turinio išaiškinimas ir šalių santykių kvalifikavimas priklauso teismo kompetencijai. Galimos tokios teisinės situacijos, kai teismas tą patį tarp šalių susiklosčiusį santykį gali kvalifikuoti ne pagal vieną, o pagal kelias teisės normas, todėl šalių sudaryta sutartis iš principo gali būti pripažinta niekiniu sandoriu ir kaip prieštaraujantis imperatyviosioms įstatymo normoms, ir kaip sandoris, prieštaraujantis viešajai tvarkai ar gerai moralei. Tikslus ginčo santykių kvalifikavimas svarbus sprendžiant dėl tariamojo sandorio padarinių (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-660/2013](#) ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką).
39. [CK 1.86 straipsnio](#) 2 dalyje nustatyta, kad, sandorį pripažinus tariamuoju, taikomos [CK 1.80 straipsnio](#) 2 dalies nuostatos, t. y. kyla bendrieji sandorių negaliojimo padariniai – taikoma restitucija ir šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį, o kai negalima grąžinti to, ką yra gavusi, natūra – atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenustato kitokių sandorio negaliojimo padarinių.
40. Pagal [CK 1.81 straipsnio](#) 2 dalį, jeigu sandoris negalioja dėl jo prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei, [CK 1.80 straipsnio](#) 2 dalyje nustatytos taisyklės netaikomos, kai abi šalys žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei. Vienašalė ar dvišalė restitucija galima, jeigu jos taikymas neprieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms ar gerai moralei, t. y. kai nebuvo pasiektas viešajai tvarkai ar geros moralės normoms prieštaraujančio sandorio tikslas, o viešosios teisės normos nenustato tokio sandorio šalims turėtų sankcijų ([CK 1.81 straipsnio](#) 3 dalis).
41. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad byloje dėl tariamojo sandorio negaliojimo tinkamam teisinių santykių kvalifikavimui turi būti įvertintas tariamojo sandorio tikslas, nes nuo to gali priklausyti, ar konkrečiu atveju taikomi bendrieji negaliojančių sandorių padariniai – restitucija, ar kiti. Jeigu pagal faktines bylos aplinkybes tariamasis sandoris pripažįstamas prieštaraujančiu viešajai tvarkai ar gerai moralei, jo padariniams taikomos specialiosios teisės normos, įtvirtintos [CK 1.81 straipsnio](#) 2, 3 dalių nuostatose. Taigi, įstatymo leidėjo nustatyta, kad asmenų, sandorio sudarymu ar jo imitavimu siekusių viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančių tikslų, teisės gali būti neginamos ar ginamos iš dalies, toks teisinis reglamentavimas grindžiamas įstatyme įtvirtintais reikalavimais įgyvendinant civilines teises laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus, veikti sąžiningai, protingai ir teisingai bei draudimu piktnaudžiauti civilinėmis teisėmis ([CK 1.137 straipsnio](#) 2, 3 dalys). Atsisakymas taikyti restituciją šiuo atveju reikštų atsisakymą ginti teises asmens, kuris jomis piktnaudžiavo. Aptariamoms [CK 1.81 straipsnio](#) nuostatomis dėl viešajai tvarkai prieštaraujančio sandorio padarinių be išlygų taikytinos tik tais atvejais, kai tariamąjį sandorį, prieštaraujantį viešajai tvarkai ar gerai moralei, ginčija jo šalys, ir byloje nenustatyta, kad juo pažeisti trečiųjų asmenų interesai. Restitucijos taikymo ribojimas dėl sandorio, prieštaraujančio viešajai tvarkai ir gerai moralei, aktualus tik tokio sandorio šalims, bet ne trečiojo asmens teisėtų interesų užtikrinimo atveju. Taigi, tais atvejais, kai tariamasis sandoris pažeidžia trečiųjų asmenų interesus, pvz., *actio Pauliana* atveju, prioritetas turi būti teikiamas pažeistų jų teisių gynimui ir restitucija taikoma [CK 1.86 straipsnio](#) 2 dalies, 1.80 straipsnio 2 dalies pagrindu (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-660/2013](#)).
42. Apeliacinės instancijos teismas kaip tariamąjį kvalifikuotą sandorį – Sutartį Nr. 1 – pripažino niekiniu ir negaliojančiu. Teismas, įvertinęs fiktyvaus sandorio sudarymo tikslus – ieškovo siekį išvengti galimų buvusios sugyventinės (trečiojo asmens J. K.) reikalavimų, taip pat skolų priverstinio išieškojimo, pripažino juos prieštaraujančiais gerai moralei, Sutarties Nr. 1 šalių veiksmus – nesąžiningais. Teismas nurodė, kad nėra pagrindo teigti, jog Sutartimi Nr. 1 nebuvo pažeistos trečiojo asmens J. K. teisės; net nustačius, kad J. K. neturi teisių į ginčo turtą, šios aplinkybės iš esmės nepakeistų sudaryto sandorio tikslo – apgauti trečiąjį asmenį. Teismas skundžiamoje nutartyje taip pat nurodė (žr. 9 punktą), kad atsiliepime į ieškovo apeliacinį skundą trečiasis asmuo J. K. išreiškė savo poziciją, kad jokių pretenzijų ieškovui dėl ginčo turto neturi. Konstatavęs, kad Sutarties Nr. 1 šalys piktnaudžiavo savo subjektinėmis teisėmis, teismas, vadovaudamasis [CK 1.81 straipsnio](#) 1 dalies, 1.137 straipsnio 3 dalies nuostatomis, nusprendė jų teisių neginti ir restitucijos netaikyti.
43. Kasaciniame skunde pateikdamas argumentus dėl apeliacinės instancijos teismo padarytų teisės normų pažeidimo ir nukrypimo nuo kasacinio teismo suformuotos praktikos sprendžiant dėl reikalavimo pripažinti Sutartį Nr. 2 negaliojančia ir taikyti restituciją pagal šią sutartį, ieškovas nurodo, kad teismai padarė nepagrįstą išvadą, jog taikant [CK 1.137 straipsnio](#) 3 dalį bei 1.81 straipsnio 1 dalį restitucija pagal Sutartį Nr. 1 negalima, o ieškovo teisė ginčyti apsimėstinę Sutartį Nr. 2 neginama, remiantis byloje nustatyta aplinkybe, jog ankstesnį sandorį (Sutartį Nr. 1) ieškovas sudarė siekdamas neteisėtų tikslų (išvengti išieškojimo nukreipimo į vienintelį būstą).
44. Teisėjų kolegija pažymi, kad pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką taikant restituciją įprastai šalys grąžinamos į padėtį, buvusią iki sutarties sudarymo, tačiau bendrosios restitucijos taisyklės nustato teismui teisę išimtiniais atvejais keisti restitucijos būdą ir netgi iš viso jos netaikyti, jeigu pagal susiklosčiusią teisinę situaciją konstatavus, kad sandoris yra niekinis, šalių grąžinimas į ankstesnę padėtį prieštarautų viešajam interesui, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams ([CK 6.145, 6.146 straipsniai](#)).

45. Minėta, kad tuo atveju, kai tariamasis sandoris kartu pripažįstamas prieštaraujančiu ir gerai moralei, jo padariniams taikomos specialios taisyklės, įtvirtintos [CK 1.81 straipsnio](#) nuostatose, kuriais nagrinėjamos bylos atveju ir rėmėsi apeliacinės instancijos teismas. Be to, teismas vadovavosi [CK 1.137 straipsnio](#) 3 dalimi, kurioje įtvirtintas draudimas piktnaudžiauti savo teise, nustatyta, kad draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalos kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai. Žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę. Jeigu asmuo piktnaudžiauja subjektine teise, teismas gali atsisakyti ją ginti.
46. Nors, kaip matyti iš kasacinio skundo turinio, ieškovas nesutinka su apeliacinės instancijos teismo pozicija dėl restitucijos netaikymo, teigdamas, kad ieškovo nesąžiningumas nėra kliūtis taikyti restituciją pagal Sutartį Nr. 1 ir aiškintis tikrąją Sutarties Nr. 2 šalių valią, išsamių teisinių argumentų, kodėl teismo konstatuotas ieškovo nesąžiningumas, piktnaudžiavimas savo subjektinėmis teisėmis šiuo atveju negali būti restitucijos netaikymo pagrindu, nepateikia.
47. Šioje vietoje primintina kasacinio teismo praktika, kurioje išaiškinta, kad sąžiningumas – tai vertybinis teisinių santykių subjekto elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t. y. rūpestingas, apdairus ir atidus elgesys. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas nusako asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, be kita ko, veikiamą subjektą individualizuojančių savybių. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus. Sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokiaje situacijoje asmenys veikia (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 8 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-44/2011](#)). Teisei prieštaraujančios asmens nesąžiningo elgesio pasekmės nėra nesąžiningo elgesio turinio sudėtinė dalis. Asmens nesąžiningumui konstatuoti pakanka asmens elgesį įvertinti pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-203-403/2020](#) 63 punktą).
48. Sutarties Nr. 1 šalys pačios įvardijo tikruosius šio fiktyvaus sandorio tikslus – išvengti galimo ginčo turto praradimo, ieškovui nutarus nutraukti santykius su J. K., su kuria ieškovas turėjo bendrą vaiką, taip pat išvengti priverstinio skolų išieškojimo iš ginčo turto.
49. Kasacinio teismo praktikoje aiškinant [CK 1.137 straipsnio](#) nuostatas pažymėta, jog teisė netoleruoja situacijų, kad būtų ginamos teisės nesąžiningų asmenų, kurie teisminės gynybos kreipiasi siekdami, kad būtų apgintos jų teisės, kurias jie įgijo pažeisdami teisės aktų reikalavimus, piktnaudžiaudami teise (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-203-403/2020](#) 68 punktą).
50. Nagrinėjamu atveju apeliacinės instancijos teismas, pripažinęs ieškovo veiksmus nesąžiningais, prieštaraujančiais gerai moralei, konstatavęs piktnaudžiaviną subjektine teise, turėjo diskreciją nuspręsti neginti ieškovo, kuris kreipėsi teisminės gynybos, teisių, netaikyti restitucijos pagal negaliojančia pripažintą Sutartį Nr. 1. Ieškovui nepateikus išsamių teisinių argumentų, šiuo aspektu teisėjų kolegija neturi pagrindo pasisakyti plačiau.
51. Dėl ieškovo argumentų dėl Sutarties Nr. 2 teisėjų kolegija nurodo, kad, apeliacinės instancijos teismui pripažinus Sutartį Nr. 1 tariamuoju, negaliojančiu sandoriu ir nusprendus netaikyti restitucijos pagal šį sandorį, teismas, priešingai nei nurodo ieškovas, apskritai neturėjo pareigos tirti ir aiškintis Sutarties Nr. 2 šalių valią, jų tikruosius ketinimus. Skundžiamoje nutartyje apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad konstatavus, jog Sutartis Nr. 1 yra niekinis sandoris ir negalioja nuo sudarymo momento, tačiau Sutarties Nr. 1 šalių teisės neginamos ir restitucija netaikoma, nėra pagrindo ginti ieškovo teises Sutarties Nr. 2 atžvilgiu.
52. Ieškovui nesuformulavus reikalavimo peržiūrėti apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo dalį dėl restitucijos pagal Sutartį Nr. 1 netaikymo ir nepateikus išsamių teisinių argumentų, kuriais būtų grindžiamas nesutikimas su teismo išvada dėl pagrindo taikyti restituciją nebuvimo, teisėjų kolegija neturi pagrindo pasisakyti dėl kasacinio skundo argumentų dėl teisės normų pažeidimo ir nukrypimo nuo kasacinio teismo suformuotos praktikos apeliacinės instancijos teismui vertinant Sutartį Nr. 2 ir konstatuojant, kad šis sandoris nekvalifikuotinas kaip apsimestinis. Pažymėtina, kad bylos baigtis dėl Sutarties Nr. 1 ir aplinkybės, kurias nustatė apeliacinės instancijos teismas, kad Sutarties Nr. 2 šalys (atsakovai) patvirtino, jog jokių pretenzijų viena kitai neturi, nesiekia pripažinti šio sandorio negaliojančiu, neturėjo tikslo juo pridengti kitą sandorį, savaime suponuoją pagrindo teismui vertinti Sutartį Nr. 2 kaip apsimestinį sandorį nebuvimą. Taigi atitinkami ieškovo argumentai (dėl teisės normų, reglamentuojančių apsimestinius sandorius, tokių sandorių pasekmes, pažeidimo ir nukrypimo nuo kasacinio teismo šių normų išaiškinimų) neturi teisinės reikšmės šios bylos baigčiai.
53. Nors ieškovas nurodo argumentus, susijusius su jo teisės į būstą pažeidimu, iš kasacinio skundo turinio matyti, kad šie argumentai suformuluoti kvestionuojant teismo išvadas, susijusias su Sutarties Nr. 2 kvalifikavimu konstatuojant, kad šis sandoris nėra apsimestinis. Teisėjų kolegija pažymi, kad dėl fiktyvaus disponavimo ginčo turtu sudarant Sutartį Nr. 1 sprendimą priėmė pats ieškovas, nesąžiningiems, gerai moralei prieštaraujantiems tikslams įgyvendinti pasitelkdamas trečiuosius asmenis. Ieškovas, elgdamasis nesąžiningai ir piktnaudžiaudamas teise, pats prisiėmė riziką dėl savo teisės į būstą praradimo. Be to, pažymėtina, kad, kaip nustatė bylą nagrinėję teismai, ginčo namas yra sudegęs (apskritai nebeegzistuoja).

Dėl bylos procesinės baigties ir laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo

54. Apibendrindama teisėjų kolegija nurodo, kad kasacinio skundo argumentai neteikia pagrindo panaikinti ar pakeisti skundžiamą apeliacinės instancijos teismo nutartį.
55. Netenkinus kasacinio skundo, panaikintinas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2022 m. balandžio 13 d. nutartimi taikytas atsakovui V. L. (a. k. (duomenys neskelbtini) nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto (duomenys neskelbtini) areštas.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

56. Pagal [CPK 93 straipsnio](#) 1 dalį šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Netenkinus kasacinio skundo, ieškovui bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos.
57. Trečiasis asmuo draudimo bendrovės „ERGO Insurance SE Lietuvos filialas“ pateikė įrodymus, pagrindžiančius patirtas 408,38 Eur išlaidas advokato pagalbai apmokėti už atsiliepimo į ieškovo kasacinį skundą parengimą. Atsižvelgiant į šios bylos išnagrinėjimo kasaciniame teisme rezultatą, šių išlaidų, kurios atitinka Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.) 1, 2, 7, 8.14 punktų nuostatas, atlyginimas trečiajam asmeniui priteistinas iš ieškovo.
58. Atsakovas V. L. pateikė įrodymus, pagrindžiančius patirtas 2662 Eur išlaidas advokato pagalbai apmokėti už atsiliepimo į ieškovo kasacinį skundą parengimą. Atsakovui iš ieškovo priteistinas šių išlaidų atlyginimas, tačiau, vadovaujantis Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio 1, 2, 7, 8.14 punktų nuostatomis, jis mažintinas iki 2000 Eur.
59. Kasacinis teismas patyrė 34,28 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 15 d. pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu). Šių išlaidų atlyginimas valstybei priteistinas iš ieškovo ([CPK 79](#) straipsnis, 88 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 92 straipsnis, 96 straipsnio 1 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. sausio 27 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti trečiajam asmeniui draudimo bendrovės „ERGO Insurance SE Lietuvos filialui“ (kodas 302912288) iš ieškovo A. J. (a. k. (duomenys neskelbtini)) 408,38 Eur (keturis šimtus aštuonis Eur 38 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti atsakovui V. L. (a. k. (duomenys neskelbtini)) iš ieškovo A. J. (a. k. (duomenys neskelbtini)) 2000 (du tūkstančius) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti valstybei iš ieškovo A. J. (a. k. (duomenys neskelbtini)) 34,28 Eur (trisdešimt keturis Eur 28 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Valstybei priteista suma mokėtina į Valstybinės mokesčių inspekcijos (j. a. k. 188659752) biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą, įmokos kodas – 5662.

Panaikinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2022 m. balandžio 13 d. nutartimi taikytą atsakovui V. L. (a. k. (duomenys neskelbtini)) nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto (duomenys neskelbtini) areštą.

Nutarties nuorašus išsiųsti byloje dalyvaujantiems asmenims ir VĮ Registrų centrui.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Danguolė Bublienė

Artūras Driukas

Dalia Vasarienė